II. ULUSLARARASI BOZOK SEMPOZYUMU

Yozgat'ın Turizm Potansiyelleri ve Sorunları

04 - 06 MAYIS 2017

BİLDİRİ KİTABI

III. CİLT

- SPOR TURİZMİ
- YOZGAT TURİZMİ VE GASTRONOMİ
- YOZGAT TURİZMİ İNOVASYON VE GİRİŞİMCİLİK
- YOZGAT İLİ TURİZMİNİN SWOT ANALİZİ

SOMUT KÜLTÜREL UNSURLAR AÇISINDAN SORGUN'UN HALK KÜLTÜRÜ COĞRAFYASI VE TURİSTİK DEĞERLERİ

Prof. Dr. İhsan BULUT, Doç. Dr. Hakan KOÇ, Berna ÖZOĞUL

Özet

Halk kültürü uzun yılların oluşturduğu yaşam biçimidir. Zamana göre yavaş, mekâna göre hızlı değişiklikler göstermektedir. Bu çalışmada Sorgun Yöresinin somut halk kültürü unsurlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Somut kültür unsurları üzerinde, etkili olan faktörler ile bunların korunması için gösterilen çabalar önem taşımaktadır. Geleneksel meskenlerin konaklama için, giyim kuşam malzemelerinin hediyelik eşya olarak ve yöre mutfağının gastronomi turizmi açısından değerlendirilmesi imkânlarının dikkatlere sunulması önem taşımaktadır.

Sorgun ilçesi sahip olduğu uzun geçmiş nedeniyle birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Sorgun İpek yolu üzerinde bulunmaktadır. Bu nedenle tarihi süreç içerisindeki işgaller ve yağmalanmalar, daima önemli yerleşim yeri olan Sorgun toprakları üzerinde kurulan, ileri medeniyetlere ait tarihi eserlerin, her el değiştirmede tahrip olmasına neden olmuştur. Buna rağmen bu zengin kültür bölgesinin önemli tarihi eserlerinin bir bölümü günümüze kadar ulaşabilmiştir. Tarihsel kalıntılar kadar halk kültürüne ilişkin yöreye özgü önemli yapı tarzları, kıyafet, beslenme ve geleneksel tedavi yöntemleri de dikkat çekmektedir. Herhangi bir eğitim almamış nesillerin yüzyıllardır mükemmel şekilde koruduğu bu kültür unsurları popüler kültürün baskısı karşısında varlığını sürdürme mücadelesi vermektedir. Ancak halk kültürünün kısa sürede kaybedeceği endişesi artan kültürel bilinçlenme ile önemini yitirmektedir. Günümüzde üzerinde çok durulan sürdürülebilir yaklaşımların halk kültürüyle sıkı ilişki içinde olduğu gerçeği uzun zaman göz ardı edilmiştir. Oysa halk mimarisi, organik besinler ve sağlıklı bir şekilde saklanması, yöresel kıyafetlerin sağlıklı oluşu ve kullanılabilirliği ile alternatif tıp gibi uygulamalar giderek önem kazanmaktadır.

Bu çalışmayla halk kültürüne ait somut unsurlar Sorgun yöresi özelinde değerlendirilmiştir. Kültürel unsurlar bakımından taş ve kerpiç malzemenin mimarideki önemi, inanç turizminde önem kazanan türbeler, uzun yıllardır halkın uğraş alanlarından unutulan el sanatları(halıcılık, dokumacılık, taş işlemeciliği, nalbantlık, saraçlık), beslenme kültürü ve ürünlerin korunmasında devam eden gelenekler, giyim-kuşam unsurlarının yöresel olması, sağlıkla ilgili alternatif tıp uygulamalarının sürdürülmesi, geleneksel tedavi yöntemleri de dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yozgat, Sorgun, halk kültürü, popüler kültür[1]

Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü
Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ABD
Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya ABD. Doktora Öğrencisi

Sorgun Folk Culture in terms concentre cultural elements of Geograpy and Touristic Values

Abstract:

Folk culture is a way of life created in years. It shows slow changes by time, but rapid changes by space. In the present study, it has been aimed to investigate the concrete elements of folk culture in Sorgun region. The factors that play role in the concrete elements of culture and the affords to protect these elements holdgre at importance.

Sorgun is home to many civilizations thanks to its long history. Sorgun region is on the Silk Road. Therefore, invasionsandloots in history lead to the destruction of the historical artifacts of advanced civilizations founded on thelands of always important settlement Sorgun Despite that, he survived to some parts of the important historical monuments of this rich culture survived. As well as historical ruins, important building style, clothing, nutrition and traditional treatment methods uniqueto the regional so attract attention. Those cultural elements protected perfectly by uneducated generations give the survival struggle against the repression of popular culture. However, the fear of disappearance of folk culture in the short term is losing its importance with the increasing cultural awareness. The fact that the sustainable approach is in close contact with folk culture has long been neglected. Yet, folk architecture, organic foods and their healthyways storage, local dresses and practices like alternative medicine are becomingin creasingly important. With this study, the concrete elements of folk culture were evaluated in Sorgun region.

Key words: Yozgat, Sorgun, folk culture, popular culture

1. Giriş

Somut ve somut olmayan kültürel unsurlar konusunda ihtilaflar olmasına rağmen yine de genel anlamda bunları sınıflandırmak mümkündür. Kültürün müşahede edilen ve edilemeyen unsurları olarak ayırt edebileceğimiz bu unsurlardan somut kültürel unsurlar olarak mimari, giyim-kuşam ve yemek açısından konu ele alınacaktır. Dokumalar, el sanatları, alet ve edevatlar şeklinde bu unsurları çoğaltmak mümkündür. Bu üç somut kültür unsuru popüler kültür unsurlarının aksine kısa mesafelerde çok, uzun zaman dilimi içerisinde az değişiklik göstermektedir.

Bu araştırmada şehirsel alanlarda mevcut, doğal, tarihi, arkeolojik, mimari özellikleri olan turistik değerlerin yanında turizmde söz konusu dahi edilmeyen, kırsal konutlar, giyim kuşam, yeme/içme ve besin kültürü ile diğer bazı önemli unsurlar açısından potansiyel ve farkındalık oluşturmak hedeflenmiştir. Bu çalışma bu anlamda ihbar niteliğinde ve şehirsel alanlar kadar kırsal alanlarda da rekreasyon değerleri yaratılabileceği, bu sayede turizmde bir çeşitlilik ve alternatif oluşturma düşüncesinin ipuçları niteliğindedir. Farkındalık oluşturmak adına böyle konuların da araştırılması gerekliliğinin ortaya konulması açısından önem taşımaktadır. İnterdisipliner çalışmalarla ortaya çıkarılacak kültürel turizm ve kültürel coğrafya özellikleri açısından tüm yörelerimiz gibi Sorgun yöresinin köyleri ve kültürel birikimi de büyük önem

taşımaktadır. Burada söz konusu edilen genel hususlar aslında başlı başına araştırma ve tez konuları olacak zenginliğe sahiptir.

2. Halk Mimarisi ve Konutlar

Gerek kırsal gerekse şehirsel alanlarda olsun konutlar turizm bakımından en fazla dikkat çeken unsurdur. Kır konutları özgün yapı malzemeleri ve tarzlarıyla yöreden yöreye kısa mesafede büyük değişkenlik ve çeşitlilik arz etmektedir. Turizm faaliyetleriyle önem kazanmış şehirsel alanların monotonluğunun aksine kırsal alanların pek çok avantajı bulunmaktadır. Doğal güzellikler, geleneksel yaşantı, folklorik özellikler, doğal kaynaklar, organik besinler gibi[2]. Kırsal turizmin en önemli özelliği zaman açısından yılın bütününe yayılmış olmasıdır.

En mütevazı konut bile bir kültür ve onun değerleri hakkında çok şeyler anlatabilir[3]. Mimari açıdan Sorgun yöresi kırsal konutları başlangıçta şehir konutlarıyla özdeş bir durum göstermektedir. Ancak şehir kır olgusunun giderek keskinleşmesi kırsal karakterli konutların şehirsel alanlardan hızla kaybolmasına neden olmuştur. Oysa Cumhuriyetin başları ve 1950'li yıllara kadar olan süreçte hatta 1970'lere kadar şehirsel alanlarda da kırsal karakterli, tek katlı bahçeli, avlulu Anadolu evleri geleneği sürdürüle gelmiştir. Ancak artan şehirsel fonksiyonlar, arazi fiyatlarının yükselmesi şehir merkezlerinde enine genişlemenin asine dikine büyümeye yol açmıştır, tek katlı bahçeli evlerin yerini blok apartmanlar şeklinde konutlar almıştır. Bu gelişme yaşanırken geleneksel mimari göz ardı edilmiş, çevrenin doğal ve sosyo-kültürel özelliklerini yansıtan konutlar ve mimari yerine coğrafi koşulları yansıtmayan ve yöreye özgü olmayan konutların artması gerçekleşmiştir. Doğa ile iç içe olan Türk mesken kültürü yavaş yavaş değiştirilmeye hatta bazı bölgelerde terkedilmeye başlanmıştır. Onun yerine ise özenti ve taklit dolu bir mesken kültürü Anadolu'ya hâkim olmaya başlamıştır[4].

Mimari görünümler açısından halk mimarisi olarak adlandırılan ve gerek kırsal kesimde gerekse şehirsel alanda vernaküler mimarinin özgün örnekleri olan, Safranbolu, Beypazarı, Ayaş, Samanpazarı, Amasya, Tokat, Gümüşhane, Odunpazarı, Burdur, Ağlasun ve Akseki özgün evlerinin benzerlerini yakın geçmişimizde Sorgun ve Yozgat yörelerimizde de görmek mümkündü. Bu durumun en kestirme sonucu kuşkusuz bu değerlerin kültürümüzden hızla yok olduğudur. Kişisel çabalarla bunların korunması ve mevcut olanların da özgün halde restorasyonu mümkün görülmemektedir. Yerel yönetimler ve kültür müdürlüklerinin gayretleriyle örnek evler oluşturulduğu veya aslına uygun yenileştirmelerin yapıldığı az sayıda örneklere rastlamak mümkündür. Bu örnekler yerel ve ulusal çapta yoğun ilgi çekmektedir. Yozgat şehir merkezindeki konaklar bu konudaki önemli örneklerdir(Fotoğraf 1). Ne yazık ki, Yozgat şehir merkezi gibi Sorgun kasaba merkezinin Anadolu mimarisini

---

[2] Bulut, İ.-Bekar, Ö. A.-Özoğul, B., 2016, Muş Yöresi Kırsal Turizm Değerleri, ÜNİDAP Uluslararası Bölgesel Kalkınma konferansı "Sosyal Kaklınma"28-30 Eylül 2016, Bildiriler Kitabı, Cilt 2, s. 412-425, Erzurum,

[3] Tümertekin,E.-Özgüç, N., 2016, Beşeri Coğrafya, İnsan-Kültür-Mekan, Çantay Yay.s.116, İstanbul.

[4] Kayserili, A., 2014, Erzurum Şehri'nin Kültürel Coğrafyası(Maddi Kültür Ögelerine Göre), Atatürk Üniversitesi Yay.No: 1036, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları No: 130, Araştırma Serisi No: 55, s.209, Erzurum.

yansıtan tek katlı evleri 1970-1980 li yıllarla birlikte yıkılarak yerlerine çok katlı konutlar inşa edilmiştir[5].

Fotoğraf 1. Yozgat ilinin şehir ve köylerindeki bazı evler Amasya, Safranbolu evlerine benzer görünüm, plan, donanım ve kullanıma sahipti. Ancak bunlar korunamamış ve yerlerine yöre kültür ve mimarisine ait olmayan malzemlerle apartman ve evler yapılmıştır.

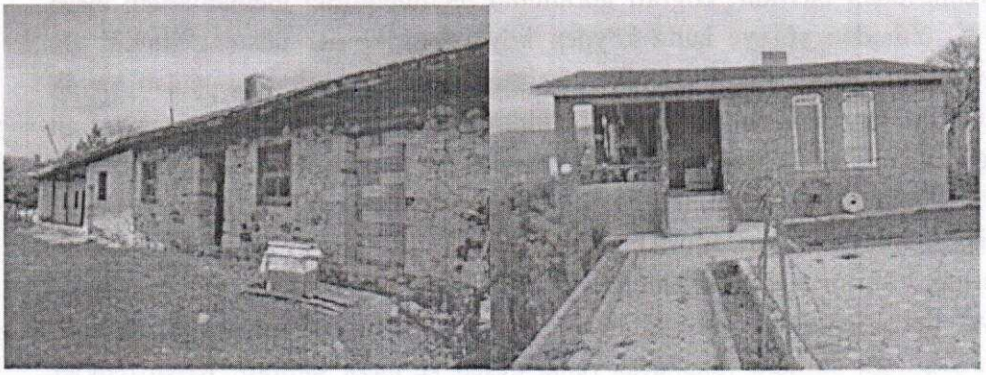
Şehir yerleşmeleri için söz konusu olan bu geleneksel mimari örneklerini kır konutları açışından da tespit etmek mümkündür. Nitekim Sorgun yöresinin karayapıları olarak öne çıkan konutları, köy konakları, hanlar, hanaylar ve haneler büyük önem taşımaktadır.

Sanatlı köy yapıları arasında köy odaları, konaklar, camiler, kilise kalıntıları, köprüler, mezar taşları, okul binaları yer almaktadır. Bunların tespit edilmesi, restorasyonu ve zamanının kültürel unsurlarıyla döşenmesi önem taşımaktadır. Halı, yastıklar, işlengili yastık örtüleri, kilimler, çaput çullar, hasır gibi geçmişin ele emeği göz nuru unsurların sergilenerek gün yüzüne çıkarılması ve bunların sanatsal, tarihsel, kültürel değerleri ile turistik obje olarak sunulması ve tanıtımı mümkündür.

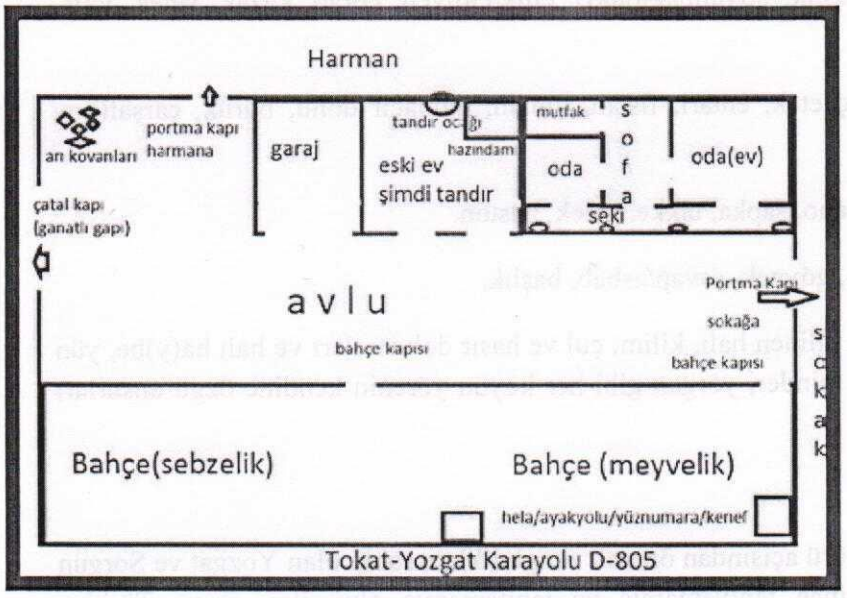
Şüphesiz bu genel değerlendirme içerisinde en çok önem verilmesi gereken mimari unsurların başında geleneksel evler gelmektedir. Çünkü geleneksel evler duvar, çatı ve kapı pencereden çok öte anlamlar ve işlevler üstlenmiştir. Yapıldığı dönemin tüm sosyal ve ekonomik özelliklerini günümüze kadar taşıyan ve yansıtan özelliklere sahiptir. Şekli, yapı malzemesi,

[5] Bulut, İ., 1998, Şehir Coğrafyası Açısından Sorgun, Atatürk Üniversitesi Yay.No: 877, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları No: 96, Araştırma Serisi No: 36, s.109, Erzurum.

kat sayısı, oda sayısı, iç bölümlenmesi, avlusu, bahçesi, hayatı ve eklentileriyle müthiş bir uyum içerisinde yapılan bu mütevazı yapılar gündelik ihtiyaçların en kolay karşılandığı sosyal etkinliklerin de başarıyla gerçekleştirildiği mekânlardır. Öyle ki ev ve avlu içerisinde, her türlü toplantı, merasim, ekonomik etkinlik karşılanmaktadır. Sorgun yöresinin köy ve kasaba evleri çocuklar açısından mini botanik bahçesi, mini hayvanat bahçesi, oyun bahçesi, beceri kursları gibi alanları bünyesinde saklamaktadır. Aynı zamanda avlunun bir köşesinde çevrilmiş veya oluşturulmuş bahçesinde organik meyve ve sebze üretimi yapılabilmektedir. Çocukların petshoplarda gördükleri hayvanları kucaklarından indirmedikleri, ellerinden düşürmedikleri, merkeplerle ata binmeyi bu evlerde öğrendikleri bir gerçektir. Eklentiler için de bu işlevsellik dikkat çekmektedir(Fotoğraf 2, Şekil 1).

Fotoğraf 2. Köy evleri yapı malzemeleri, kullanım kolaylıkları açısından önemli kültürel miraslar olup bu evlere ait yapısal özelliklerin yeni evlere taşınması gerekmektedir. Solda Gökiniş Köyü'nde eski bir ev ve eklentileri, sağda ise benzer yapı özelliklerine sahip Sorgun Bağlarında sayfiye amaçlı yeni yapılmış bir bağ evi görülmektedir.

Şekil.1 Sorgun evleri plan bakımından yaşam kompleksi niteliğinde olup sosyal ve ekonomik özelliklere göre şekillenmiştir.

Geleneksel konutların hızla yok olması, köylerde de tarımsal üretimden vazgeçilmesi, geleneksel üretim yöntemlerinin terkedilmesi kültürel mirasımızın en önemli unsuru yapıların

kaybedileceği anlamını da taşımaktadır. Bazı köylerde bulunan kırsal mimarinin örneklerinin vakit kaybedilmeden envanterinin çıkartılarak koruma ve restorasyonuna ilişkin önlemlerin alınması gerekmektedir[6]. Çünkü yakın coğrafi alanlardaki şehir ve kırlarda geleneksel kimliğini koruyan evlere fazlaca rastlamak mümkündür.[7] [8]

3. Giyim kuşam

Giyim kuşam somut kültür unsurlarının en çok dikkat çeken ve önem taşıyan unsurlarıdır. Giyim bir bölgenin kültürünü dünyaya tanıtan imajın en önemli kısmını oluşturur. Kıyafet, bir kültürel, hatta siyasal ifade halinde olabilir ve kültürel coğrafi görünümün değerlendirilmesine katkıda bulunur. Giyim kuşam kültürel coğrafi görünümde bir özellik olmakla birlikte, maddi kültürün önemli yanlarından birisidir; coğrafi görünümü biçimlendirici elemanlardan birisi olduğu da kesindir[9]. Yöreden yöreye hatta köyden köye değişiklikler göstermektedir. Bu konuda giyim eşyalarının kesimi, biçimi, renkleri vermiş olduğu mesajlar açısından büyük değer taşımaktadır. Popüler kültürün aksine halk kültürüne ait giyeceklerin malzemesi ait olduğu yöreye özgüdür, boyası, desenleri gelenek, görenek ve toplumsal statüyü yansıtacak niteliktedir. El emeği, göz nuru olarak bilinen ustalık gerektiren, nesillerin öğretisi olarak giyim tarzı kimliğin bütünleyicisidir. Coğrafi koşullarla sıkı sıkıya ilişkili olan giyim kuşamın iklime, yer şekillerine, bitki örtüsü, güneşlenme şartlarına uygunluğu dikkati çeker. Sorgun köylerinde de kıyafetler, sosyal statüyü, uğraşılan ekonomik faaliyeti, ergenliği, evliliği, bekârlığı, gençliği, yaşlılığı, dulluğu yansıtacak renk, desen ve tarza sahiptir. Koyu renkler genellikle yaşlılar ve dullar tarafından giyilmektedir. Bir çeşit matem ifadesidir. Yeşil giysiler, takkeler hacca gidenlerin kafalarına taktığı giyim unsurları iken allı, morlu ve renkli açık renkli giysiler gençliği ve mutluluğu temsil edecek şekilde öne çıkar.

Erkek kıyafetleri: Şapka, başlık, boyunbağı(atkı), ellik/eldiven, çorap, kazak, yelek, içlik, ayakkabı, çarık, potin.

Kadın kıyafetleri: şalvar, üç etek, entari, fistan, tuman, muhacir donu, bürük, çarşaf(boy bürüğü), yemeni, nalın.

Yaşlı kıyafetleri: Süvarilik, saho, şapka, takke, yelek, baston.

Çocuk kıyafetleri: zıbın, don, göynek, esvap/asbab, başlık.

Yaygılar ve döşengiler olarak bilinen halı, kilim, çul ve hasır dokumaları ve halı ha(y)be, yün haybe gibi eşyalar ile yastık, minder, yorgan gibi her köyün yörenin kendine özgü unsurları vardır.

4. Beslenme

Yeme/içme ve Beslenme kültürü açısından önemli zenginliklere sahip olan Yozgat ve Sorgun yöresi bu zenginliğini yeterince tanıyamamış ve tanıtamamış olup ilçe, il ve Türkiye

[6] Bulut, İ.-Ertürk, M.-Özoğul, B., 2016, Kırsal Konut Ekolojisi Açısından Geleneksel Sorgun Köy Evleri, I. Uluslararası Bozok Üniversitesi Sempozyumu(5-7 Mayıs 2016) Bildiriler Kitabı, s.297-314, Yozgat.
[7] Ünal, Ç., 2005, Şehir Coğrafyası Açısından Tokat, Aktif Yay., s.163-164, Erzurum.
[8] Yürüdür, E.,2009, Niksar Şehir Coğrafyası, Çizgi Kitabevi, s.112, Konya.
[9] Tümertekin, E.-Özgüç., N., 2016, a.g.e.s.118-119, İstanbul.

ölçeğinde değerlendirememiştir. Giderek etkisini en ücra köşelere kadar ulaştıran ticari ve fabrikasyon ürünler karşısında oldukça gerilemiş hatta birçoğu yok olmuştur. Yöresel yemekler olarak turizmin geliştiği yörelerde giderek önem kazanan mutfak unsurlarına bağlı yemek turizmi veya mide turizmi anlamına gelen belki de ağız/damak tadı denilmesi gereken gastronomi turizminin geliştiği ve giderek çeşitlendiği bilinmektedir. Bu anlamda Sorgun ve köylerinde ***siniler(tepsiler) somatlar(sofralar) döşemek*** deyimiyle özdeşleşen ve giderek pişiricileri yok olan yemeklerimizi, bunların hep birlikte sunulduğu **düğün**, **bayram** ve **mevlit** yemeği geleneğinin sürdürülmesi ve bu yemeklerde sunulan, sofraya getirilen lezzetlerden oluşan zenginleştirilmiş menüler oluşturulması ve başarıyla sunulması mümkündür. Özellikle yüzbinlerce yurtiçi ve yurtdışı göçmeni olan ve büyük bir bağlılıkla sıla ziyaretleri gerçekleştiren kendi insanına sunumlarla başlayacak unutulan lezzet ikramları kısa sürede turist memnuniyetinin çoğaltıcı etkisiyle il, içinde, il dışında ve ülke dışına yayılacak şekilde tanıtılabilir. Sosyal medyanın güçlü etkisi de bu sürece hız kazandıracaktır. Nitekim arabaşı, testi(çömlek)kebabı, çökelik(çömlek pendiri), barnah(parmak) çörek coğrafi işaret alarak Yozgat için önemli bir tanıtım aracı olmuştur. Bu çalışmada sadece uzun bir listesi oluşturulan geleneksel besin ve yemeklerden birçoğunun coğrafi işaret listesine eklenmesi ve ülke çapında tanıtılması mümkündür.

Sorgun ve köylerinde yemekler etli, sütlü, hamur işi, sebzeli ve bunların bir arada kullanıldığı yüzlerce çeşit ve lezzete sahiptir. Yemekler kadar da salata, hoşaf, tatlı, börek, ekmek, çörek ve dürüm çeşitliliği de dikkat çekmektedir. Ancak ne yazık ki bunların pek çoğu unutulmuş, önemli bir kısmı da unutulmaya yüz tutmuştur. Ayrıca çoban, bekçi azığı, moturcu, biçerci, ırgat, çapacı, bağ, bahçe işleri için de bohçeler(bohça) ve heybeler içinde özenle hazırlanmış bazen dürüm, bazen peynirli çörek, ekmek şeklinde azıh(k) geleneği yaygındır.

Yemekleri kendi içerisinde genel anlamda, etli, sütlü, hamur işi, çorba, salata, tatlılar ve dürüm şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

Çorbalar: Arabaşı, Mercimek, bulamaşı, helle, düğürcük, bulgurlu çorba, kesme aşı, kaypak, topah hamır(makarnası da olur), çap çup, şehriye, topak aşı, sütlü aş, kelle paça, işkembe, sakala sarkan.

Et yemekleri: Sulu köfte, Köfte giliği, kavurma, haşlama, desti kebabı, tandır kebabı, kes(döner) kebabı, ciğer yahni, tavuk, kaz(bodu), ördek(şibi).

Sebze yemekleri: Ağ pahla, göğ pahla(taze/kuru), baldırcan(taze/kuru), kelem aşı, bağ yaprağı sarması, lahana sarması, mercimek yahnisi, pancar pürü, madımalah(kuru/taze ot aşı), pürpürüm(semiz otu), suvan(soğan) aşı

Sütlü/Pendirli/Yoğurtlu yemekler: Sütlü aş, sütlü kabah, cacık, çılbır, bulama aşı, köremez, ağız, sündürme

Unlu-Hamır işi: Erişte, mantı, makarnalar(peynirli, salçalı, kıymalı), arabaşı, ekmek aşı, çullama, helle aşı, omaç.

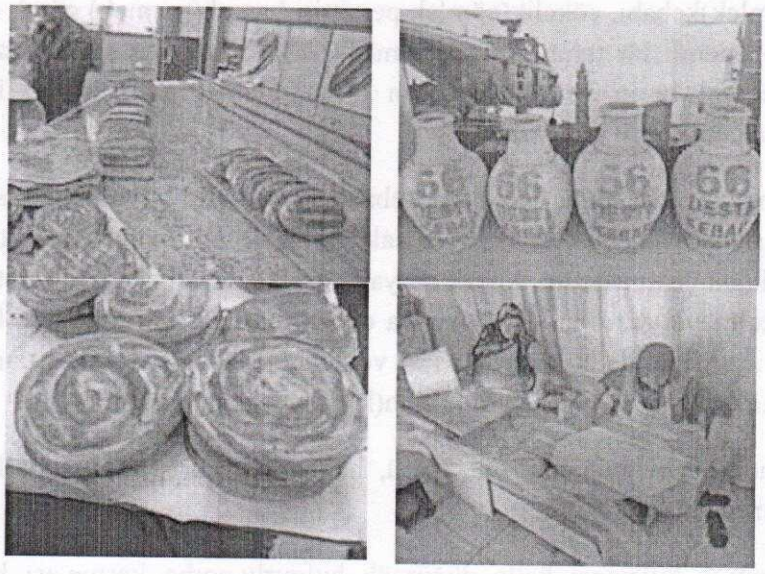
Tatlılar: Sini, baklava(pahlavu), sütlü, haside, un helvası, pancar boranisi, bekmez, çalma, eşki, pestil, sütlü kabak, incir uyutması, kıtır kıtır, gömme kabak

Pilavlar: Bulgur pilavı, mercimekli pilav, kırmızılı pilav, etli pilav, tavuklu pilav, sebzeli pilav, mantarlı pilav, çiğdemli pilav

Salatalar: Fasulye piyazı, patates salatası, patlıcan(baldırcan) salatası, karışık salata, beyin salatası, yemlik salatası, tekercan, hardal salatası, gıcır gıcır

Çörek/Börek/gözleme: eşgili, bükme, kıvırma, küllü çörek, kömbe çöreği, saya çörek, sele çöreği, kuyruklu/içyağlı çörek, gatmer, sacüstü, bazlama, içli(pendirli, çökelikli, soğanlı, gırmızılı, yımırtalı, şekerli, gıymalı, garışıh), pişi(krep) gibi yiyeceklerdir(Fotoğraf.3).

Dürümler: Ballı, kavurmalı, kaymaklı, yağlı, soğanlı, çökelikli, pendirli, kıymalı, yumurtalı, şekerli, yoğurtlu, naneli, yemlikli, tekercanlı, boz naneli. Dürüm o kadar yaygın bir yiyecek ve azıktır ki azık heybesi denen örme çantalara veya ceket ya da paltonun cebine konularak tarlaya, harmana, meraya otlağa, bahçeye gidilir.

Fotoğraf 3. Geleneksel yiyecekler açısından fırınlarda Sorgun'a ait çörek, katmer ve yufka ekmek üretimi gerçekleştirilmektedir. Testi kebabı ise ülke genelinde tanınmış Yozgat'ın coğrafi işaretli ürünlerinden biri olmuştur.

Gıda hazırlanması konusunda da Sorgun yöresinde, unlu, sütlü, etli, sebze ve meyve ürünlerinin özel hazırlanmış kışlıkların hazın olarak değerlendirilmesi söz konusudur. Tamamen geleneksel yöntemlerle ve asırlardan gelen tatların korunarak günümüze taşındığı bu kültürün de giderek öneminin azaldığı dikkati çekmektedir. Kuşkusuz bu durum olmayan bir mühendislik bilgisinin başarıyla uygulandığı bir kulvardır. Gerçekten de hiçbir yapay katkının kullanılmadığı ürünler kurutulmak, marmelatı yapılmak, salamura, peynir, tereyağ, şeklinde, kavurma, kuru et, kuru ekmek, makarnalar, sebze kurutmaları, meyve kurutmaları ile saklanma şeklinden dolayı uzun süre besin değerini korumakta bol olduğu zamanda saklanıp az olduğu zamanda tüketme başarısı sağlanmaktadır. Ürünlerin üretilmesi, hazırlanması kadar saklanması için oluşturulan ortamlar da çok önemlidir. Hazın evi veya hazın damı denilen günümüz kilerlerinden çok farklı özelliği olan yaz kış sıcaklık şartları çok değişmeyen ortamlarda kışın istenilen sıcaklık düzeyinin korunduğu yazın da serinliğin

sağlandığı bu ev bölümleri buzdolabı ve soğutucu, derin dondurucuların olmadığı yüzlerce hatta binlerce yıl gıdaları uzun süre koruma başarısı göstermiştir. Alınan basit fakat etkili önlemlerle gıdalar ısı, ışık ve rutubetten korunarak aylarca tüketilebilmiştir.

5. Diğerleri

Tüm yörelerimizde olduğu gibi, Sorgun yöresinde geleneksel tedavi ve ilaç uygulamaları da yaygındır. Bunlar içerisinde faydası kanıtlanmış, iyi örnekler olduğu gibi, uygulanan fakat yeterince faydası ortaya konulmamış uygulamalar da söz konusudur. Çirtme şeklinde romatizmal rahatsızlıklar ve kan sorunları için jiletle bacak ve bilekleri, hatta alın ve çocukların kafasında ince kesilerle kanatma geleneği sürdürülmektedir. Sülük tedavisi de aynı amaçla Kerkenez tepedeki sülük gölünden elde edilen sülükler yardımıyla veya göle girmek suretiyle yaygın uygulamalardan biridir. Sınıkçı denilen ortopedik rahatsızlıkların alternatifi uygulamalar mevcuttur. Parpı şeklinde iltihaplı yaraların dağlanması, üfleme şeklinde mide ve sindirim rahatsızlığı tedavisi, kesiklere yanmış çaput külü bastırılıp sarılması, arı sokmasına işemek gibi uygulamaların azalsa da halen mevcut olduğu bilinmektedir. Saç kırana, sarımsak uygulanması, bel fıtığı için bel çekilmesi, kulunç kırma şeklinde masaj uygulamaları da yaygın uygulamalardandır. Yaşlı ve tecrübeli ebe olarak adlandırılan hanımlar doğumlara ve gebe kadınlara yardımcı olmaktadır. İğnecileri de bunlara dâhil etmek mümkündür. Ana çocuk sağlığı ve bakımı ile de önemli uygulamalar dikkati çekmektedir. Annelerin beslenmesi ve dikkat etmesi gereken hususlar ile çocukların, ateş, kulak, karın ağrısı, kabızlık, hazımsızlık gibi rahatsızlıklarını önlemek için pratik uygulamalar görülmektedir. Ayrıca, dermatit, çıban, sivilce ve yanıkların tedavisinde kullanılan soğan sarma, sığla yağı, morlukların giderilmesi için hamur, patates sarılması, yanıkların iyileşmesi için elma kabuğu sarılması yaygın uygulamalardandır. Oldukça çeşitli olan bu uygulamaların kuşkusuz interdisipliner bir yaklaşımla halk sağlığı ve alternatif tıp araştırıcıları tarafından detaylı olarak çalışılması gerekmektedir. Ayrıca bu konularda hizmet veren bu uygulamaların yaşamakta olan son temsilcileri ve ocak denilen geleneksel tedavileri sürdüren kişiler ve ailelerin bulunarak görüşülmesi inanış ve uygulamaların ayrıntısına inilmesi gerekmektedir. Toprak yeme ya da geofaji denilen rahatsızlık ve nedenleri diğer bölge ve ülkelerinki ile benzerlik göstermektedir. Toprak yeme ülke genelinde olduğu gibi yöremizde de hamile ve emzikli kadınlar ile çocuklarda görülen bir durumdur.

6. Sonuç

Sorgun ve Yozgat yöresi köklü bir geçmişe ve tarihe sahiptir. Anadolu medeniyetlerinin doğuş bölgeleriyle içiçeliği düşünüldüğü ve arkeolojik ve tarihi hususiyetler göz önünde bulundurulduğunda bu köklü geçmişin ve şehir ve kır hayatında yaşaması bir yana izlerini bulmak bile mümkün görülmemektedir. Popüler kültürel unsurlara karşı hızla yok edilen halk kültürü unsurlarından yörede geleneksel mimari, giyim kuşam ve beslenme alışkanlıkları da nasibini almış bulunmaktadır. Yine de bu unsurlara ait özgün örnekler bulmak ve bunların yaygınlaştırılarak turistik mekânlarda sergilenmesi ve sunulması imkânı tamamen ortadan kalkmamıştır. Yöreye özgü yapıların, butik oteller, bungalovlar şeklinde yeniden inşası, mevcut kimlikli geleneksel konutların korunması ve turizm amaçlı değerlendirilmesi, geleneksel kıyafet ve örgülerin, dokumaların turistik hediyelik eşya üretimi şeklinde

üretiminin sürdürülmesi ve gerekli kamu desteği ve teşviklerin sağlanması mümkündür. Kültür müdürlüklerinin detay ve özverili çalışmalarıyla kurslar, teşvikler, festivaller düzenlenerek farkındalık yaratılmalı, kamu ve özel teşebbüs lokanta ve yemekhanelerinde geleneksel yemek ve gıdalar tüketiminin yaygınlaştırılması sağlanabilir. Mutlaka yurtiçi ve yurtdışı katılımlı festivaller, fuarlara katılım ve basın yayın yoluyla tanıtım sağlanmalıdır. Öne çıkan ürünlerin coğrafi işaret ve patent tescillerinin alınması ile ulusal ve uluslararası boyutta tanınırlık gerçekleştirilebilir.

Kaynakça:

Bulut, İ., 1998, Şehir Coğrafyası Açısından Sorgun, Atatürk Üniversitesi Yay.No: 877, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları No: 96, Araştırma Serisi No: 36, s.109, Erzurum.

Bulut, İ.-Bekar, Ö. A.-Özoğul, B., 2016, Muş Yöresi Kırsal Turizm Değerleri, ÜNİDAP Uluslararası Bölgesel Kalkınma konferansı "Sosyal Kaklınma"28-30 Eylül 2016, Bildiriler Kitabı, Cilt 2, s. 412-425, Erzurum,

Bulut, İ.-Ertürk, M.-Özoğul, B., 2016, Kırsal Konut Ekolojisi Açısından Geleneksel Sorgun Köy Evleri, I. Uluslararası Bozok Üniversitesi Sempozyumu(5-7 Mayıs 2016) Bildiriler Kitabı, s.297-314, Yozgat.

Kayserili, A., 2014, Erzurum Şehri'nin Kültürel Coğrafyası(Maddi Kültür Ögelerine Göre), Atatürk Üniversitesi Yay.No: 1036, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları No: 130, Araştırma Serisi No: 55, s.209, Erzurum.

Tümertekin, E.-Özgüç, N., 2016, Beşeri Coğrafya, İnsan-Kültür-Mekan, Çantay Yay.s.116, İstanbul.

Ünal, Ç., 2005, Şehir Coğrafyası Açısından Tokat, Aktif Yay., s.163-164, Erzurum.

Yürüdür, E.,2009, Niksar Şehir Coğrafyası, Çizgi Kitabevi, s.112, Konya.